

University of Groningen

Studie, politiek, cultuur. Een onderzoek naar de relatie tussen motivatie en gedrag.

Nauta, Reinardus

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
1981

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Nauta, R. (1981). *Studie, politiek, cultuur. Een onderzoek naar de relatie tussen motivatie en gedrag.* s.n.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Na een bespreking van de aanleiding tot het motivatie-onderzoek - het falen van de emancipatie-strategie in het ontwikkelingsproject aan de Technische Hogeschool Twente - en een bespreking van het in dat project gebruikte vervreemdingsmodel, wordt aan het eind van hoofdstuk 1 de probleemstelling voor het verdere onderzoek ontwikkeld.

Aannemende dat betrokkenheid en involvering de tegenhanger zijn van vervreemding en apathie, wordt onderzocht in welke mate en onder welke omstandigheden verwachtingen omtrent de consequenties van verschillende activiteiten (bijv. studie, politiek of cultuur) en de waardering voor deze consequenties, de tijd die aan deze activiteiten afzonderlijk en tezamen wordt besteed, verklaren.

In hoofdstuk 2 wordt een beschrijving gegeven van verschillende aan de verwachtingstheorie ontleende motivatiemodellen. Daarbij wordt vooral ingegaan op de wijze waarop verwachting en waardering in deze modellen zijn verdisconteerd. Naast deze twee motivatieaspecten worden normen, als sociale 'input'-component van de motivatie, onderscheiden. Vervolgens wordt in dit hoofdstuk ingegaan op het verschil, ook in theoretische zin, tussen een binnen- en tussensubjecten analyse. In het eerste geval heeft de motivatie betrekking op de keuze door een individu tussen verschillende alternatieven; in het laatste geval wordt verondersteld dat verschillen in gedrag tussen personen afhankelijk zijn van verschillen in motivatie. Aangegeven wordt dat ook bij een analyse tussen subjecten het verwachtingstheoretische motivatiemodel te gebruiken is voor de verklaring van gedrag.

Tenslotte wordt ingegaan op de rationaliteitsassumpties van het model. In plaats van de nadruk te leggen op een axiomatische benadering van het rationaliteitsbegrip, wordt aangesloten bij opvattingen van Fay (1978) over de causale verklaring van intentionele gedragingen. Hij geeft aan dat de inhoud en aard van de door iemand gegeven verklaring van zijn gedrag niet onbelangrijk zijn, maar dat de mogelijkheid van een causale verklaring van dat gedrag toch vooral besloten ligt in het feit dat iemand verward is in een proces waarin hij probeert zijn gedrag met argumenten te omkleden. De inhoud van de gedragsverklaring - of iemand redenen aanvoert ter verklaring, of oorzaken ter rechtvaardiging - is van emancipatorisch belang. De aard van de gedragsverklaring, of beter: het logisch gehalte daarvan, is van belang omdat aangenomen moet worden, wil er in feite van een verklaring sprake kunnen zijn, dat mensen in het algemeen rationeel proberen te handelen. Het verwachtingstheoretische motivatiemodel kan nu opgevat worden, ook in een vergelijking tussen subjecten, als een formeel kader voor naïeve gedragsverklaring.

In hoofdstuk 3 worden enkele conceptuele en methodische problemen van het verwachtingstheoretische motivatiemodel besproken. Centraal staat daarbij het vraagstuk van een consistente modelinterpretatie bij een analyse van verschillen in gedrag tussen personen. Als het criterium niet opgevat wordt als een individuele keuze tussen verschillende alternatieven, maar als een per persoon verschillende score op een tijdbestedingsdimensie, dan heeft dit consequenties voor de wijze waarop de verwachtingscomponent en de valentiecomponent worden geformuleerd en geoperationaliseerd. Daarnaast wordt ten aanzien van criterium, verwachtingen en instrumentaliteit, opbrengsten en valentie, uitvoerig ingegaan op de in de literatuur genoemde controversiële punten.

Tenslotte wordt in de laatste paragraaf van dit hoofdstuk, met betrekking tot de toetsing van het interactieve karakter van het model,

ingegaan op het onderscheid tussen een theoretisch model (interactie) en een rekenkundige procedure (vermenigvuldiging van verwachtingen en waardering).

289

In hoofdstuk 4 worden de condities besproken die de validiteit van het model beïnvloeden. Daarbij wordt uitgegaan van de literatuur rond het begrip organisatieklimaat. Na een bespreking van de verschillende theoretische geschilpunten verband houdend met de definiëring van dit begrip, wordt geconcludeerd dat verschillende klimaatpercepties relevant zijn voor verschillende criteria. Onder de noemer motivatieklimaat, wordt vervolgens uitvoerig aandacht geschonken aan de invloed van verschillen in ervaren en feitelijke gedragsbeheersing en aan het effect van verschillend waargenomen systeemwaarden op het verband tussen motivatie en gedrag. In overeenstemming met opvattingen van Pervin(1968) wordt de rol van klimaatpercepties verklaard vanuit een 'cognitief-interactief' model. Ten aanzien van de effecten van gedragsbeheersing wordt verondersteld dat de invloed van de motivatie op het gedrag groter is, naarmate iemands beheersing van het eigen gedrag ook groter is (o.a. Fishbein & Ajzen, 1975; Herman, 1973). Met betrekking tot de invloed van normen op het gedrag wordt echter door Mitchell en Nebeker (1973) verondersteld dat naarmate de ervaren handelingsvrijheid groter is, de invloed van normen op het gedrag des te geringer is. Veronderstellingen over de effecten van waardenpercepties worden ontleend aan Pritchard en Karasick (1973). Dezen veronderstellen dat wanneer er overeenstemming bestaat tussen de waarden van een persoon en de waarden van de organisatie, de persoon beloond wordt voor gedrag dat consistent is met zijn individuele motieven en behoeften.

Als zodanig vertonen deze aspecten van het motivatieklimaat (gedragsbeheersing en waardencongruentie) verwantschap met de in hoofdstuk 1 besproken vervreemdingsdimensies van zinloosheid en machteloosheid.

In hoofdstuk 5 worden de in het onderzoek gebruikte variabelen nader geoperationaliseerd en worden de bij het onderzoeksmodel behorende hypothesen besproken. In de laatste paragraaf van dit hoofdstuk wordt ingegaan op de bij de data-analyse gebruikte methoden.

In hoofdstuk 6 en hoofdstuk 7 worden de resultaten gepresenteerd.

In hoofdstuk 6 worden de drie onderscheiden activiteiten - studie, politiek en cultuur - afzonderlijk geanalyseerd.

Alleen voor de activiteit politiek wordt het verwachte interactie-effect tussen verwachting en waardering gevonden. Alleen studenten die maatschappelijke opbrengsten positief waarderen, besteden meer tijd aan politieke activiteiten wanneer ze verwachten dat deze activiteiten leiden tot het bereiken van maatschappelijke opbrengsten.

Studieactiviteiten en activiteiten op cultureel gebied worden vooral gemotiveerd door verwachtingen omtrent het persoonlijk nut van deze activiteiten, dat wil zeggen de mate waarin deze activiteiten leiden tot persoonlijke ontplooiing en het ontwikkelen van eigen capaciteiten en vaardigheden.

De tijd die studenten besteden aan politiek en cultuur blijkt samen te hangen met variaties in de waardering en/of verwachting met betrekking tot voor deze activiteiten dominante opbrengsten. De inzet voor de studie blijkt echter afhankelijk te zijn van niet-dominante opbrengsten. Ter verklaring werd verondersteld dat voor een zo gestructureerde bezigheid als de studie het wetenschappelijke en professionele nut al gewaarborgd is in de inhoud en opzet van het studieprogramma, terwijl de persoonlijke en maatschappelijke relevantie van de studie afhankelijk lijkt te zijn van eigen inzet en keuze van studieactiviteiten.

De mate waarin de variantie in de tijdsbesteding verklaard kan worden is afhankelijk van de aard van de activiteiten en de beheersing die men over de tijdsbesteding heeft of meent te hebben.

Vergeleken met de andere studiefasen wordt in de kandidaatsfase het grootste deel van de variantie in de tijd die besteed wordt aan studieactiviteiten verklaard. Vergeleken met de andere activiteiten

wordt meer variantie verklaard in de tijd die besteed wordt aan cultuur en politiek dan in de tijd die besteed wordt aan studieactiviteiten.

Verschillen in studiefase of gedragsbeheersing blijken niet alleen van invloed te zijn op de omvang van de verklaarde variantie in de tijdsbesteding maar zijn ook van invloed op de aard van de gedragsverklaring. Zo blijkt ten aanzien van de studie bijvoorbeeld dat in de kandidaatsfase, de fase waarin de student de grootste invloed heeft op de wijze waarop hij zijn tijd indeelt, verwachtingen omtrent het bereiken van maatschappelijke opbrengsten motiverend zijn voor de inzet waarmee men zich aan de studie wijdt. In de doctoraalfase, de fase waarin de voorbereiding op de latere beroepsuitoefening steeds meer centraal komt te staan, blijkt de mate waarin de studie als een persoonlijke uitdaging wordt beleefd, bepalend te zijn voor de tijdsbesteding. In de propedeuse valt de relatie met persoonlijke opbrengsten daarentegen op te vatten als een rationalisering van de verplichte en geprogrammeerde tijdsbesteding.

Normen blijken vooral in de kandidaats- en doctoraalfase samen te hangen met tijd die aan studieactiviteiten wordt besteed. In de kandidaatsfase is deze samenhang negatief en in de doctoraalfase positief. De negatieve invloed van normen in de kandidaatsfase zou kunnen betekenen dat naarmate de invloed op het eigen gedrag toeneemt, men minder geneigd is zich te conformeren aan opvattingen van anderen. Met name niet aan opvattingen van hen die met betrekking tot deze activiteit als autoriteit worden beschouwd maar wie tegelijkertijd een tegengesteld waardenpatroon wordt toegedicht, i.c. stafleden. In de doctoraalfase daarentegen is niet alleen het oordeel van exemplarische professiegenoten maar vooral dat van studiegenoten over het belang van studie, van invloed op de tijdsbesteding.

Doelpercepties en waardencongruenties blijken vooral van invloed op studieactiviteiten.

Zo blijkt dat studenten die veel tijd besteden aan de studie van mening zijn dat hun studieg. noten en stafleden persoonlijke opbrengsten belangrijk vinden. Ook de overeenstemming over de waardering

van deze opbrengsten hangt samen met een grote aandacht en inzet voor de studie. Gesuggereerd wordt dat deze relaties met doel-percepties, consensus en congruentie rond persoonlijke opbrengsten, wijzen op een rechtvaardiging van de motivatie door niet-dominante opbrengsten. Daarnaast blijkt dat met name voor die studenten die menen dat zij wetenschappelijke opbrengsten positiever beoordelen dan hun studiegenoten, er een positief verband bestaat tussen verwachting en tijdsbesteding. Voor de activiteiten op cultureel terrein geldt een soortgelijk 'contrast' effect. Studenten die veel tijd besteden aan cultuur beschouwen zichzelf als minder praktisch ingesteld en op de beroepsuitoefening gericht, hebben een lagere waardering voor toepassingsgerichte opbrengsten dan hun studiegenoten.

In hoofdstuk 7 wordt geprobeerd de samenhang tussen de verschillende activiteiten te verklaren. Zowel met behulp van canonische correlatie als discriminantanalyse worden relaties tussen motivatievariabelen en tijdbestedingscriteria onderzocht. Steeds blijken twee verschillende patronen te worden onderscheiden. In het ene staat studie tegenover cultuur, in het andere domineren politieke activiteiten.

Studenten die een tijdbestedingspatroon laten zien waarin studieactiviteiten afgezet worden tegen activiteiten op cultureel gebied, hebben ook tegengestelde verwachtingen over het effect van beide activiteiten voor het bereiken van persoonlijke en maatschappelijke opbrengsten. Studenten die ten koste van cultuur, meer tijd besteden aan de studie verwachten ook dat juist de studie leidt tot het bereiken van persoonlijke en maatschappelijke opbrengsten. Bovendien spelen in de verklaring van dit tijdbestedingspatroon opbrengstvalenties en normen een rol. Studenten die meer tijd besteden aan de studie beoordelen wetenschappelijke en professionele opbrengsten ook positiever en zijn van mening dat hun studiegenoten studieactiviteiten belangrijk vinden. Studenten die naar verhouding meer tijd besteden aan cultuur dan aan de studie, vinden wetenschappelijke en professionele opbrengsten juist onbelangrijk en denken

dat hun studiegenoten culturele activiteiten belangrijk vinden. Het patroon waarin politieke activiteiten dominant zijn, al of niet in contrast met studie en cultuur, wordt vooral gekenmerkt door positieve of negatieve verwachtingen over het nuttig effect van deelname aan politieke activiteiten voor het bereiken van allerlei opbrengsten en de waardering voor maatschappelijke opbrengsten.

Gegeven deze onderscheiden gedrag patronen en hun motivationele achtergrond lijken zelfs in een schijnbaar eenzijdig technisch georiënteerde omgeving als een Technische Hogeschool de door C.P.Snow onderscheiden 'two cultures' (Snow, 1959) aanwezig te zijn.